BIBLE SOCIETIES' WORK IN ROMANIA, BETWEEN BOOKSELLING AND PROPAGANDA

Călin Popescu
PhD., Orthodox Theological Seminary „Neagoe-Vodă Basarab" Curtea de Argeş

Abstract: Starting from their own official histories, we have analysed the publishing activity of BFBS and UBS on Romanian soil. Its impact on the landscape of Romanian biblical printing is twofold. The 'bright side' consisted of unanimously endorsed achievements, both in the editorial field and in traductological cooperation. Another aspect was its increasingly persistent proselytising, which it eventually boiled down to, and which finally embodied in an edition (Cornilescu) that violated all the initial principles of the movement.

Keywords: Bible Societies in Romania, biblical translations, Bible sources, proselytising, Cornilescu.

Societatea Biblică Britanică şi pentru Străinătate (BFBS), care îşi revendică astăzi cea mai mare întreprindere literară din istorie" (Steer, 2004: 69) şi-a asumat un statut de graniţă, definindu-se nu ca un „religious body", ţinînd de un corp eclezial anume (deşi s-ar putea nota provenienţa din spaţiul protestant) dar ca o „society for furnishing the means of religion, but not a religious society" (170) – arătîndu-şi laicitatea prin înfiinţarea într-un restaurant (London Tavern) (*ibid*.: 64). Neasocierea cu o Biserică anume permitea colectarea de fonduri din toate direcţiile (*ibid*.: 67) pentru tipărirea de Biblii pentru mase cît mai largi. S-a creat deci ca o organizaţie nonguvernamentală, în care calitatea de membru şi decident se cîştiga prin sumele donate: o liră şi un shiling pe an te făceau membru, iar 5 lire şi 5 shilingi îţi ofereau dreptul de vot (*ibid*.: 80). Acest statut i-a favorizat şi cooptarea de figuri importante (oameni de stat, guvernatori, parlamentari, comercianţi cu potenţă financiară), care i-au adus capital de imagine şi au dat greutate iniţiativelor ei. Organul de conducere, General Committee, s-a alcătuit doar din laici, aparţinînd de denominaţiuni diverse, numai ca secretari fiind numiţi clerici – pentru tact şi diplomaţie interconfesională (*ibid*.: 79-80). Conducătorii nu erau specialişti în ale Bibliei: dintre fondatori, unul singur studiase greaca şi ebraica (fără a fi totuşi un teolog biblist) iar el a fost pus, pentru aceasta, primul în lista de semnături – fără să i se confere însă vreo autoritate specială (*ibid*.: 60-1).

Turnura spre prozelitism

Preşedintele, lordul Teinmouth, căruia uneori i se laudă capacitatea managerială ca fiind „catolicitate în spirit" (*ibid*.: 175), nu vorbea în termeni teologici (nici măcar cînd a ajuns să decidă că din Biblie nu mai fac parte cărţile deuterocanonice sau *Apocrypha* ale Vechiului Testament (precum *Macabei, Iudita, Tobit, Sirah* etc.), nefiind nici el un specialist în domeniu (*ibid*.: 162) – „la fel ca orice instituţie omenească, Societatea Biblică are greşelile ei"(*ibid*.: 379), se admite azi, în principiu. Aşa stînd lucrurile, nu a existat vreodată opţiunea între activitatea pe care BFBS a desfăşurat-o şi o altă variantă, îmbunătăţită, ci avem doar alternativa între ce s-a făcut şi… nimic (unui simplu ONG de amatori neputîndu-i-se aduce reproşuri de ordin calitativ). „One qualification for working with Bible Society, as for any organisation, is the ability to look on the bright side"–spune, de aceea, istoricul ei, Steer (*ibid*.: 163), vorbind de momentul în care organizaţia ia decizia excluderii cărţilor deuterocanonice. În acest caz, „the bright side" însemna că Bibliile în format redus vor fi fost, oricum, mai bune decît nimic. (Totuşi, dacă trebuie mereu să vezi „the bright side", pe de altă

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

parte nu poţi avea mari aşteptări, astfel că e potrivit un bemol oricînd se vorbeşte la superlativ despre realizările Societăţii.)

BFBS s-a revendicat de la mişcătorul exemplu al unei fete din Ţara Galilor, care a mers pe jos 42 km (de la Llanfihangel la Bala), pentru a-şi cumpăra o Biblie, care nu se găsea de cumpărat mai aproape. Oameni inimoşi s-au gîndit atunci deci la o formulă pentru a face Cuvîntul lui Dumnezeu accesibil, prin difuzarea pe scară largă a Bibliilor.[1] În acelaşi timp, ei s-au gîndit şi „să arunce o privire prietenoasă către ţările îndepărtate" (*ibid.*: 58) să fie „o instituţie care îşi are obîrşia într-o naţiune, pentru binele tuturor" (*ibid.*: 66, 69) – de aceea s-a numit, de la început, British and Foreign Bible Society[2]. Istoricul Steer e impresionat cum de „mediul rural galez a putut avea un efect global" (*ibid.*: 23), însă explicaţia o reprezenta, desigur, poziţia de Imperiu global a Marii Britanii la acel moment, ea permiţînd fondatorilor să aşeze dimensiunea internaţională: „if for Wales, why not also for the Empire and for the world?" – *ibid.*: 54. Paralelismul dintre dezvoltarea Imperiului şi cea a Societăţii e prezentat uneori ca o simplă „coincidenţă" (*ibid.*: 448), sau atribuind primeia un rol de sprijin moral („with the british Empire at its height, BFBS regarded the world as its parish" – *ibid.*: 342), dar alteori se recunoaşte că ea a fost premisa esenţială pentru cea de a doua[3]. Justificarea era una generoasă: britanicii se simţeau datori (*ibid.*: 93) ca, aşa cum nu s-au jenat să facă profit de pe urma altor popoare, să le împărtăşească străinilor şi ceea ce aveau ei mai de preţ: Evanghelia. Totuşi, cum am spus, pentru o astfel de întreprindere, principala calificare a lordul Teinmouth (*ibid.*: 170), era că fusese guvernator al Indiei…

Societatea a început deci cu o traducere într-un dialect indian, apoi, rapid, în 1809, a dat Biblia în bengali (*ibid.*: 87, 95). Pe solul Britaniei, Societatea avea, desigur, scrupule: se ferea să ofere Biblii gratuite, spre a nu leza societăţile de difuzare existente (*ibid.*: 55**,** 81), iar versiunea era aleasă cu grijă[4]. Pentru colonii însă, nu exista nicio cenzură. Influenţa politică a liderilor Societăţii (în care, din 1838, se înscrisese, formal, şi Regina) făcea ca Bible Society să fie susţinută, în străinătate, ca un soi de organism reprezentativ al intereselor (fie şi doar culturale) britanice, de către ambasadele Imperiului, care îi deschideau uşile şefilor de state şi îi asigurau protecţie, contrabalansînd opoziţia cultelor locale.

Societatea şi-a propus, în fond, o orientare ecumenică (din primul paragraf constitutiv se declara „non-sectarian" şi „non-denominational" (*ibid.*: 80) aceasta fiind de altfel diferenţa faţă de celelalte trei societăţi anterioare de acelaşi tip (*ibid.*: 69). Era însă un ecumenism care evita chestiunile sensibile, şi socotea compromisurile rezonabile pentru mediul local britanic (redus la metodişti, quakeri şi alte tipuri de protestanţi[5]) valabile pentru întreaga lume. Fondatorii îşi închipuiau că reţeta armoniei poate fi doar regula lor, „fără note şi comentarii" – căci se raportau la Biblia de la Geneva (Robertson, 1996: xi), populară în mediul britanic, în care deranjau notele şi comentariile ei „unashamedly calvinistic in doctrine" (Steer, 2004: 34). Simpla eliminare a notelor de subsol echivala deci cu o prezentare a „adevărului pur",

[1] Steer, 2004: 55. Conform autorului, BFBS se mai revendică şi de la sacrificiul dezinteresat al traducătorului medieval Tyndale – pe care îl menţionează în *Introducerea* sa, exprimându-şi mirarea că, de atîtea ori în istorie, „a book which speaks of the Prince of Peace, has been used as an excuse for war" (*ibid.*: 30). Totuşi, şi această acţiune filantropică privind furnizarea de Biblii se va transforma într-o bătălie confesională.

[2] Şi în această perspectivă, americanii spuneau, în 1812, că nici măcar în război, n-ar fi putut-o respinge, căci doar „nu erau în război cu instituţiile pioase şi binevoitoare ale Britaniei" (*ibid.*: 151).

[3] *Ibid.*: 445. Iar Roe (1965: 28) spune că: „foreign missions are but the baptism of imperialism with the Holy Ghost".

[4] Pe teritoriul britanic nu s-a putut colporta, multă vreme, decît *versiunea autorizată* a Bibliei. Iar, după 1826, Reginei nu i s-au mai putut oferi Bibliile publicate de Societate, căci din ele fuseseră scoase cărţile *Apocrypha* – pe care tradiţia anglicană le includea în canon (Steer, 2004: 384).

[5] General Comitee s-a întemeiat cu următoarea compoziţie: din 36 de membri, 15 anglicani, 15, membri ai altor comunităţi, iar 6, străini rezidenţi. Şi azi, *Board of Trustees* al Societăţii păstrează aceleaşi procente (*ibid.*: 79).

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

capabil de unirea tuturor[6] – nebănuind însă problemele traductologice pe care textul biblic le comportă, ci închipuindu-şi că totul se va reduce la distribuirea unor volume „clearly printed and well bound”[7]. În România, pe de altă parte, exista deja o tradiţie, cu versiuni biblice traduse şi în uz, chiar dacă în număr insuficient şi scumpe. Tipărirea unui corpus biblic diferit, fără note care să ofere minime precizări asupra întreprinderii, reprezenta un gest de fraudă literară.

Ecumenismul neasumat confesional este, în mod natural, expus deturnărilor mascate, către orice fanatisme de background cultural. În 1825, pe fondul *estrangement*-ul insularilor epocii faţă de cultura Europei în general şi a celei estice în special (dovada ignoranţei de atunci fiind că nici măcar azi istoriile Societăţii nu descriu avizat canonul biblic răsăritean[8], nici nu fac legătura între decizia din 1825 a Comitetului[9] de a scurta Biblia şi ruptura imediată a Agenţiei Ruse), tema cărţilor deuterocanonice a fost tranşată într-o atmosferă diferită de entuziasmul iniţial – deja din 1823, secretarii nu mai erau voluntari, ci pretindeau salarii (*ibid*.: 81) (nu întîmplător, 2 din cei 3 secretari vor şi vota decizia controversată – *ibid*.: 163). Filiala scoţiană, care la 20 de ani de înfiinţare (*ibid*.: 20) crea disensiuni majore, cerea imperativ eliminarea din Bibliile Societăţii a cărţilor respective, pe care le numea (*ibid*.: 160) „legende evreieşti şi adăugiri la Scriptură”, ameninţînd că altfel îşi retrage banii (*ibid*.: 160-161), căci nu dau scoţienii „banii lor” pe aşa ceva[10]. Opinii în acest sens se mai exprimaseră încă din 1812, dar scrisorile de pe teren avertizaseră că structura Bibliei ar trebui lăsată la latitudinea agenţiilor străine (*ibid*.: 159). Însă, vechiul spirit de cooperare dispărînd, „nici un compromis n-ar mai fi satisfăcut facţiunea anti-Apocrypha”[11]: de fapt, Filiala Scoţiană s-a şi desprins,

[6] Şi chiar să pună capăt diviziunilor între creştini (*ibid*.: 67-8). „Without note or comment” era o regulă ce ţinea în mare parte de colectarea banilor, cum explică Robertson (1996: 61): „Any attempt to underscore one interpretation rather than another would to invite controversy and possible loss of support”. Iniţial, banii se colectau prin donaţii, dar mai tîrziu, printr-o campanie profesionistă de cereri de ajutor trimise sistematic prin poştă (1996: 221-2), în cazul ABS şi UBS. Deja înainte de ei, „regula fundamentală” a eliminării notelor fusese adoptată de ediţia King James – în bună parte bazată pe Tyndale, prin intermediul lui Coverdale –, mai ales că notele nu se potriveau citirilor liturgice; totuşi, ediţia 1611 a putut deveni *Authorised Version* tocmai „because of the grand words in its preface” (Steer, 2004: 34-5).

[7] Steer, 2004: 177. Domeniul tipografic – unde se foloseau plăcile stereotip şi maşinile cu abur (Howsam: 2004: 287) – reprezenta un capitol la care britanicii erau într-adevăr cei mai avansaţi. Tehnicile noi de tipărire şi legătorie (exportate şi în Agenţia Rusă) erau asociate şi cu tehnicile de moderne de management ale antreprenorilor care dominau BFBS (Batalden, 2004: 171-2).

[8] Steer spune (2004: 159) că Biserica Răsăriteană nu are nicio poziţie privind cărţile *Apocrypha* şi „there is not complete agreement on this amongst scolars of the Orthodox Church” – fiind contrariat de anumite diferenţe între Mărturisirile de credinţă (dintre care o menţionează pe cea de la Sinodul ierusalimitean din 1682). Totuşi, e un fapt cert consensul Bisericilor Ortodoxe actuale şi al tradiţiei patristice (Atanasie, Chiril al Alexandriei, Amfilohie ş.a) că Biblia cuprinde şi cărţi *anaginoskomena* (de citit) – cum se vede şi în cei mai vechi codici greceşti păstraţi, Sinaiticus, Vaticanus şi Alexandrinus. Liderii BFBS ar fi putut să ţină cont de canonul biblic al fiecărei Biserici locale, dar, din păcate, „they had not studied carefully enough the character of the version of the Scripture used by Protestants, Catholics and the Orthodox Church abroad. Or if they did, they did not think through the implications of their actions” (*ibid*.). Nu întâmplător, ortodocşii vor reapărea în această istorie abia atunci când Bibliile se vor tipări din nou cu *Apocrypha* (*ibid*. 420).

[9] Pentru Batalden (2004: 169 et seq) rămâne un mister de ce „Russian Empire was the scene for the Society’ greatest international succes and its most conspicuous failure”. Se caută explicaţii în tot felul de alte direcţii, mai puţin tradiţia specifică. La fel, Canton, în capitolul „Catastrophe in Russia” (1904, vol. I: 404-422) deşi prezintă lucrurile cronologic, nu face vreo legătură între deciziile Comitetului şi reacţia de respingere din partea Agenţiei Ruse.

[10] Era, în fond, vorba de o economie financiară şi de un randament sporit, în cazul tipăririi unor exemplare mai subţiri – cum se va remarca mai tîrziu, atunci când se va relua tipărirea cu *Apocrypha*. Pentru Biblia românească din 1968, de pildă calculul necesarului de hîrtie va trebui refăcut de mai multe ori, de către donatorii din UBS – vezi studiul nostru, „Biblia din 1968, realizare a Patriarhului Justinian”, Mediaprint, Piteşti, 2018.

[11] Steer, 2004: 162. Deşi se avansa şi propunerea ca pentru *Apocrypha* să plătească Societăţile locale (aşa cum va decide mai tîrziu UBS). Un comportament straniu, mai ales ţinând cont că însăşi Biblia anglicană conţinea *Apocrypha*.

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

oricum[12], după ce a apucat să impună această decizie – în urma căreia chiar pe unul din fondatorii societăţii, Karl Steinkoph (parohul germanilor luterani din Londra, unul din artizanii succesului iniţial din Rusia), şi-a dat demisia[13]. Se recunoaşte azi slaba cunoaştere a realităţilor de pe continent, de către membrii din 1825, care n-au anticipat că Bisericile (inclusiv cele protestante) vor interfera cu operaţiunile societăţii[14]. Totuşi, chiar cînd au văzut reacţiile, nimeni nu s-a oprit, nici n-au fost abandonate pieţele unde se creau controverse – ca şi cum deja Societatea devenise un fel de mecanism de difuzare ce funcţiona oarecum de la sine. Faţă de controversa locală a membrilor socinieni s-a găsit toleranţă[15], totuşi nu şi pentru tradiţiile străine care reclamau o Biblie întreagă – ci, pe cît de superficial au fost stabilite noile reguli[16], pe atît de riguros au fost ele urmate. În afara Angliei se trimiteau, din neîncredere, numai cărţi legate,ca să nu fie cumva adăugate şi cărţile deuterocanonice (*ibid*.: 145, 162), iar astfel „adevărul" să redevină „impur"[17] – cum de altfel iniţial se trimiteau legate ca nu cumva să se adauge vreo prefaţă, încălcîndu-se „regula fundamentală", „*without notes and comments*" (*ibid*.: 88).

ONG-ul deschis şi fără un *doctrinal bias* (*ibid*.: 348) sau vreo orientare doctrinară „la vedere"[18] a devenit astfel paravanul unor gesturi prozelitiste militante, prin care impunea tradiţia proprie protestantă pe teritorii străine. La nivel declarativ, colportorilor şi agenţilor li se cerea să nu denunţe sau să ridiculizeze vreun sistem de credinţă diferit şi să nu creeze controverse (Steer, 2004: 309, 325), dar nu exista nici o cenzură în practica misionarilor – de care BFBS a fost mereu legată (*ibid*.: 92). Dimpotrivă, ei au convins Societatea că Europa are la fel de mare nevoie de tipăriturile ei ca şi India[19], iar, sub protecţia consulatelor, agenţi precum George Borrow luau în rîs tradiţiile diferite întîlnite pe teren: catolicismul era numit „o caricatură de creştinism"[20] şi „superstiţie" (*ibid*.: 182) – fiind pus pe acelaşi plan cu religiile triburilor sălbatice[21]. Auzind ani la rîndul în Spania reproşul că activitatea sa încălca dispoziţiile Conciliului din Trent, niciodată nu a dat alt răspuns decît că „e vorba de ceva vechi", mulţumindu-se cu intervenţii diplomatice (*ibid*.: 185). Această conduită era o marcă a

[12] *Ibid*.: 164, 165. Rupând deci rapid şi unitatea Societăţii pe solul britanic, după ce îi ruinase prestigiul în exterior.

[13] El ceruse, la înfiinţare, ajutorul pentru fraţii germani, demonstrându-le britanicilor că şi în exterior BFBS „is manifestly needed" (*ibid*.: 65-66, 114, 163).

[14] Browne, 1859: I, 96. Ulterior s-a regretat (Batalden, Cann, Dean, 2004: 4) abandonarea stilului iniţial de lucru, şi trecerea (până în 1966) la canonul strict protestant. „Experimentul ecumenist"de la începutul Societăţii a făcut-o totuşi o precursoare a mişcării ecumenice de mai tîrziu (Martin, 2004: 39).

[15] Astfel încît nu s-a mai pus în aplicare ciudatul „test" al credinţei în Treime propus de unii membri (Steer, 2004: 166) – în timp ce alţii nu erau deloc deranjaţi de unitarienii socinieni şi atrăgeau atenţia că BFBS nu este o „religious society" (*ibid*.: 170).

[16] E, desigur, hilară pretenţia de a stabili, în secolul XIX, ce e Biblia (*ibid*.: 347), oferind ca argument banii de tipărire.

[17] „Fără note sau comentarii", însemna deci „the pure unmixed Text of the Bible", cum spunea un pamflet din epocă (*Rudis*, 1812, A2). Sau, după titlul altui pamflet, de Rev. J. Kempthorne în 1832 (în care se apăra decizia iniţială a BFBS de a publica în engleză doar *Authorised Version*, incluzînd şi ideea respingerii *Apocrypha*), era vorba aici de o „Comprehension without Compromise", deşi, observa Steer (2004: 158), chiar şi Biblia lui Mary Jones avea *Apocrypha*.

[18] „BFBS a fost mereu ceva între o organizaţie evanghelică şi o casă de editură care respectă obişnuinţele comerţului cu cărţi" (Howsam, 2004: 24).

[19] „There is as much need for a missionary here as in India" – cu referire la bisericile goale din Danemarca (*ibid*.: 105).

[20] „A perversion, a caricature of the religion of the New Testament" (Borrow, citat în Steer, 2004: 211).

[21] Viaţa bisericească din restul Europei era prezentată în aceeaşi termeni ca şi ritualul indian *sutee* (*ibid*.: 95). *Istoria* lui Canton pune „idolatria" (380), cum erau numite icoanele ortodocşilor (Canton, 1904-1910: I, 414-415; III, 220) şi catolicilor (*ibid*.: IV, 321), pe acelaşi plan cu canibalismul (*ibid*.: I, 302, 380) şi cu păgânismul din Sierra Leone (*ibid*.: V, 309). La fel, în *Istoria* lui Browne, grecii sunt desconsideraţi, ca idolatri (Browne, 1859: II, 74), la fel ca hinduşii, chinezii păgânii din Madagascar ori canibalii din Rarotonga, cărora agenţii le inventau scrierea (*ibid*.: 133, 197, 268, 467).

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

BFBS în epocă, iar Borrow e scuzat, în interior – fiind descris ca „the most colourful character ever to work for Bible Society" (*ibid.*: 182).

Multe din problemele întîmpinate de colportori (de care ei se plîngeau cu lux de amănunte) erau generate tocmai de lipsa lor de comunicare şi de refuzul de a vedea şi în alte culturi o 'bright side'. Ortodocşii greci care nu agreau acest intervenţionism primeau etichete de genul: „Photi, a fanatical archimandrite of the Greek Church who laboured hard to bring back the darkest ages of superstition and priestly tyranny" (Canton, 1904: II, 416), iar în Rusia era acuzată dur, după momentul ruperii Agenţiei locale de BFBS (1826), „idolatria" ortodocşilor veneratori de icoane şi sfinţi[22]. Pe platforma superiorităţii materiale[23], agenţii şi colportorii societăţii notau sarcastic şi starea toaletelor din trenurile siberiene (Steer, 2004: 300)…

Aparent, n-ar fi trebuit să fie nimic mai simplu decît idealurile BFBS: „a face Biblia disponibilă, într-o formă pe care toţi o pot înţelege şi toţi şi-o pot permite" (Robertson, 1996: xii). A fost însă o dezamăgire să se constate că aceste idealuri nu entuziasmau pe toată lumea: „At the outset, both societies [n.n. BFBS şi ABS] sought to establish an ecumenical basis for their work, but received no encouragement from the Roman Catholic or Eastern Orthodox Churches, and so became primarily Protestant-oriented societies (*ibid.*: 2). Chiar şi cînd relaţiile cu celelalte culte s-au îmbunătăţit, „it was evident that the evangelical movement would give the major support" (*ibid.*: 62), ceea ce punea o etichetă clară, acceptată de Robertson: „E naiv să crezi că Bible Societies erau altceva decît reformate" (*ibid.*: 61). Concepţia Societăţii se reducea, evident, la faptul că „it recognized the supreme and exclusive authority of the Scriptures; it admitted the right of private judgement in matters of religion. These principles are the vital elements of Protestantism" (Fletcher, 1831: 5). Însuşi compromisul editorial practic al „regulii fundamentale" avea şi o explicaţie religioasă, din partea unor agenţi ca George Borrow: „Dumnezeu nu i-ar fi inspirat pe apostoli să scrie lucruri greu de înţeles"[24] – s-a sesizat de altfel că absenţa notelor exprima o concepţie protestantă[25], Biblia fiind în mod exclusiv „the proper standard of faith" (Robertson, 1996: 82). Lipsa unei deschideri reale a devenit evidentă atunci cînd şi BFBS ar fi trebuit să accepte compromisurile pe care le pretindea de la alţii. În 1971, la Louvain, la Conferinţa *Faith and Order* a WCC s-au discutat două teme – nu doar *Biblia*, ci şi Conciliul de la Calcedon –, aceasta a produs însă o reacţie de respingere din partea societăţilor biblice, în viziunea cărora se complicau lucrurile în mod greşit, anulîndu-se „claritatea" (Robertson, 1996: 84). Mulţi protestanţi s-au opus cooptării catolicilor şi ortodocşilor în Forumul Agenţiilor Biblice, tocmai suspectînd istoria lor de conflict cu protestanţii (*ibid.*: 310). „Dogma catolică s-ar putea strecura în Biblii", căci „orice traducere e o interpretare" – îşi justificau ei reticenţa (*ibid.*: 178).

Cunoscînd mai îndeaproape mentalitatea adversarilor protestanţi, catolicii occidentali au anticipat conflictul religios chiar înainte de declanşarea lui. Catolicii din Viena s-au grăbit deci să respingă BFBS (Steer, 2004: 119), la fel, cei din Varşovia (*ibid.*: 155). Scrisoarea critică a lui Pius VII din 1816 e descrisă drept: „harsh words from Vatican" (*ibid.*), părînd nejustificată, cîtă vreme venea înainte de turnura din 1825. Scrisoarea avertiza de atunci că *atraduce* (*ibid.*: 156) poate însemna *a perverti,* Cuvîntul lui Dumnezeu fiind transformat într-o *Evanghelie a Diavolului*. Societatea se putea scuza că totul reprezintă o simplă *provocare,*

[22] Misionarii-agenţi susţineau că ţarul era prea îngăduitor cu clerul şi că în mintea oamenilor s-ar fi produs mari schimbări în urma citirii Scripturii. Un rus, de pildă, a înţeles pe loc, din Isaia 44, că icoanele, fiind de lemn, reprezintă idoli (Canton, 1904: I, 414-415). Însăşi noţiunea de erezie însemna pentru oamenii BFBS doar „bigotry" (*ibid.*: 419).

[23] Misionarii şi colportorii aveau salarii mai bune decît ale localnicilor (Steer, 2004: 310).

[24] „The Almighty would never have inspired his servants to write what was unintelligible to the great mass of people"(vezi Steer, 2004: 183).

[25] Cum arată Leslie Howsam (2004: 25), era un compromis interconfesional, dar unul între *Anglicans* şi *Dissenters*.

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

care îi va obliga pe alţii să-şi crească tirajele Bibliilor lor tradiţionale, la concurenţă cu cele pe care le-ar considera greşite[26] – dar se înţelege de ce mediile care s-au putut opune acestui experiment n-au ezitat să o facă. În privinţa lucrului cu ortodocşii, iniţial, agenţii de pe teren erau mai deschişi (*ibid*.: 124) decît birourile londoneze. Ideea ecumenistă originară organizase în 1813 şi Moscow Bible Society, cu participarea Ţarului şi a clerului multiconfesional[27] – de aceea, a avut acolo „cea mai călduroasă primire". Totuşi, în acest context, cum observa Batalden, momentul 1825 a branduit eforturile Societăţii ca simplă propagandă protestantă, iar ruşii au ajuns la rîndul lor la vorba Papei... Bible Society a continuat deci să lucreze singură acolo, agenţii, corespondenţii şi colportorii trecînd sub direcţia Londrei, din 1826 (*ibid*.: 123), dar avînd totuşi o libertate în mijlocul ortodocşilor pe care deja îi condamnau:„Even when Muslims responded to the gospel, the established Christians did not want them in their churches" (Robertson, 1996: 310; Canton, 1910: III, 220).

A fost nevoie să treacă un secol şi jumătate, şi ca Anglia să-şi piardă imperiul şi o parte din forţa financiară[28], ca să accepte, în final, de la americanii din ABS[29], amendamentul de bun simţ la regula „*without note or comment*"[30]: notele şi comentariile care nu sunt „doctrinal" sunt necesare cititorilor de rînd, pentru lămurirea locurilor greu de înţeles – cum decide noul UBS[31], care promova, în locul fidelităţii literale faţă de tradiţia biblică particulară britanică, noţiunea de „transfer of meaning"[32] din sursele originale. Sub egida UBS[33], mişcarea Societăţilor biblice revine la o deschidere asemănătoare celei de la începuturile BFBS, corectînd şi derapajul din 1825. În virtutea configuraţiei lor confesionale mai extinse, americanii impuneau o altă viziune şi faţă de catolicism, văzînd în traducere „the most likely field for cooperation" (Robertson, 1996: 111) – în timp ce apropierea UBS de Vatican a dus la autoizolarea BFBS. Oricum, chiar în contextul nou, mai deschis, *notes* (Steer, 2004: 397) şi cărţile *Apocrypha* rămîn „thorny questions" (Robertson, 1996: 117): în 1969, se ia decizia ca UBS să nu plătească pentru paginile cu *Apocrypha*, care trebuie să fie publicate neapărat în secţiuni separate, astfel ca nici o comunitate să nu primească *Apocrypha*, dacă nu cere acest lucru explicit şi nici măcar tălmăcirea textelor să nu fie impusă vreunui traducător contrar conştiinţei lui (*ibid*.: 121-122). UBS încă se întreba, în anii `80, dacă definiţia *Bibliei* cuprinde sau nu cărţile deuterocanonice (*ibid*.: 256).

În Principate, pentru „a amenda"

Faţă de vorbitorii de română, BFBS a acţionat la început în spiritul ecumenist iniţial: prin Agenţia numită Societatea Biblică Rusă a tipărit la Sankt Petersburg întîi Noul Testament, în

[26] Înmulţind Bibliile tipărite, cu sau fără *Apocrypha* (Canton, 1904: II, 137; Canton 1910: III, 316; Steer 2004: 163-4).

[27] Înfiinţarea Societăţii Biblice Ruse în 1813 e salutată de toate cultele, în frunte cu capii clerului ortodox (Steer, 2004: 111). De asemenea, la aniversarea Societăţii din septembrie 1819, participarea era omniconfesională – alături de clerul ortodox, era prezent inclusiv mitropolitul Moldovei (Canton, 1904: I, 405).

[28] După afacerea Suez din 1957 (vezi Robertson, 1996: 123, precum şi Batalden, Cann, Dean, 2004: 8). Finalmente BFBS, a ajuns o simplă societate biblică naţională printre altele, chiar dacă are în continuare şi o activitate externă.

[29] Steer, 2004: 397. Când vocea ei a început să se devină oricum secundară în UBS (organizaţie sub egida căreia Societăţile Biblice protestante importante s-au unit, pentru a colabora mai bine, la nivel global).

[30] Abia în 1939 (Robertson, 1996: 60-61).

[31] La 10 ani de la crearea UBS a prins contur ideea că abordarea „without note or comments" nu e suficientă (Robertson, 1996: 54). Hendrick Kraemer, de la NBS, observa acest lucru încă din 1939 (*ibid*.: 9)

[32] Mai ales prin Eugene Nida – care a avut însă şi precursori. UBS a fost interesată de la început şi de chestiunea calităţii şi accesibilităţii traducerilor colportate (*ibid*.: 54).

[33] Întemeiată, printr-o iniţiativă din 1946, de BFBS, alături de Societăţile din SUA (ABS), Olanda (NBS), şi Scoţia (NBSS), cele patru Societăţi Biblice cele mai active, susţinute de confraţii din Cehoslovacia, Danemarca, Finlanda, Franţa, Germania, Norvegia, Polonia, Suedia şi Elveţia – plus World Council of Churches, atunci în proces de formare.

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

1817, pentru Valahia şi Moldova, apoi încă un tiraj pentru Basarabia, în 1819, după care Biblia, în 1819 – ediţii cu rol esenţial în păstrarea identităţii naţionale româneşti în teritoriul Basarabiei (încorporat atunci în Imperiul rus). Cîteva sute de Biblii au circulat şi în Ţările Române (Olariu 2003: 16) – comparabile cu tirajele locale Micu - 1500 sau Şaguna - 3000, iniţiativa locală a lui Filotei rămînînd în parte nevîndută –, iar importanţa acestor tipărituri venea din faptul că s-a folosit, aşa cum mitropolitul ortodox Gavriil Bănulescu i-a sugerat agentului Pinkerton, textul catolicului Samuil Micu de la 1795[34] (cu corecturi minore) – o adevărată ediţie ecumenică a epocii. Cererea şi entuziasmul ortodocşilor pentru Bibliile tipărite a fost mare, iar Bisericile locale şi-au dat tot concursul, văzînd doar nobleţea gestului difuzorilor.

Din păcate, în Ţările Române BFBS pătrunde efectiv abia după momentul radicalizării din 1825. Principatele sunt amintite puţin în istoriile globale ale Societăţii, nefiind importante faţă de cuprinderea globală a activităţii. Ţările Române figurau, în epocă, mai degrabă în dreptul imperiilor faţă de care erau vasale: coordonarea se făcea de la turci, apoi din Austria – ceea ce arată o viziune destul de puţin empatică faţă de istoria locală: Valahia şi Ţara Românească aveau o suzeranitate turcească, dar şi o libertate religioasă (nu existau moschei), şi totuşi, BFBS nu i-a abordat pe români din direcţia acestei libertăţi, ci din partea de robie păgână. Iniţial, spune Tappe, Societatea fusese informată că în România nu ar exista nicio traducere a Bibliei, şi pleca de la ideea că e mai uşor „să-i îndrepte (*amend*)" pe supuşii creştini ai turcilor decît să-i convertească pe otomanii necreştini (Tappe, 1968: 91). Contactul s-a făcut prin reprezentanţa de la Smyrna – Turcia (Societatea Rusă fiind deja ruptă). În 1826 s-a pus, în treacăt, problema tipăririi unei Biblii româneşti fără *Apocrypha*, însă intenţia a fost abandonată, din lipsa interesului Comitetului faţă de acest popor (*ibid*.: 97). În 1834 totuşi, agentul Benjamin Barker îi cunoaşte la Constantinopol pe viitorii domnitori Mihail Sturdza al Moldovei şi Alexandru Ghica al Ţării Româneşti, apoi îi vizitează în Principate – căci, din cauza opoziţiei circumspecte a prelaţilor greci, nu putea deschide subiectul Bibliei la Constantinopol (*ibid.*: 98-99 şi Canton, 1904: II, 20-24). La Bucureşti, Barker e recomandat de consulul britanic, şi consemnează cu satisfacţie că „supărarea" (*the annoyance*) Patriarhului de Constantinopol nu putea schimba nimic în Ţara Românească, iar consulul îl sfătuieşte pe agent să profite de statutul clericilor munteni, care nu le permitea să se opună domnitorului. Chiar şi pentru Moldova, unde mitropolitul, în urma avertizării Patriarhului de Constantinopol, nu cooperează, Barker căuta metode alternative de livrare a cărţilor, prin Basarabia sau Muntenia.

El tipăreşte (la Smyrna), în 1838, un Nou Testament – fără prefaţă –, copiind pentru început versiunea pusă la dispoziţie de Biserică (Canton, 1904: II, 18) – pe care Agenţia Rusă o tipărise şi în 1817, pentru românii basarabeni. Ea se va republica în 1846, în 10.000 de exemplare (Birtz, 2013: 15). Primeşte sprijinul mai multor oficiali din Ţara Românească, care o şi cumpără ca premiu pentru elevii de la Sf. Sava, deşi formatul şi tiparul, „prea profane" creau derută[35]. Barker stă apoi mai mult de un an în Ţara Românească (pînă în 1853), punînd la cale o retipărire la Bucureşti – dar era nemulţumit de oficialii şi clericii mai puţin cooperanţi, pe care îi considera „fanatici şi plin de prejudecăţi", „ignoranţi" şi cu „haughty demeanour" (Tappe, 1968: 100). După interpretarea lui, pe prelaţi i-ar fi iritat faptul că poporul citeşte Biblia – deşi din relatările lui desprindem motivul pentru care cărţile erau

[34] Tappe, 1968: 95. Textul era revizuit după ediţia ortodoxă 1688, dar beneficia şi de recenziile antimiene, *Psaltirea* în versiunea Antim-Damaschin (1710-1725) fiind copiată integral. Pentru Vechiul Testament sursă era Septuaginta.

[35] Influenţa BFBS are, pe de altă parte, ca efect o mai mare libertate faţă de textul biblic, astfel că încep să se tipărească acum şi unele extrase scurte, în formate mici, ieftine şi comode, după modelul „britanic", după cum relatează directorul Şcolilor, Petre Poenaru (v. Tappe, 1968: 103).

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

puţine: lipsa banilor[36]. Barker n-a tipărit Biblia românească întreagă, neridicînd măcar problema Vechiului Testament, pe care Societatea îl impunea fără *Apocrypha* şi tradus după versiunea ebraică, ci raporta că aşa ceva nu va fi admis de clerul valah (Tappe, 1968: 103).

Fiind o chestiune relativ nouă, nereglementată de un canon valabil pentru întreaga Biserică – deşi la nivel local, în 1835, a existat o decizie sinodală grecească în această privinţă (Canton, 1904: II, 20), iar ruşii stabiliseră anterior drept reper Codex Alexandrinus (conform prefeţei la Biblia elisabetană din 1751) –, folosirea Septuagintei ca sursă a traducerii Vechiului Testament a fost mereu pentru românii ortodocşi o regulă „aprobată tacit”[37], argumentele ţinînd mai mult de bun simţ: păstrarea prin recopiere a unui text vechi presupune şi o fidelitate faţă de spiritul mesajului, mai ales în pasajele disputate (mesianice), unde nu se poate accepta că în locul creştinilor a fost mai fidelă şi mai obiectivă Sinagoga cu care s-au aflat în conflict – conform episoadelor citate chiar de Canton (v. I, 1904: 402) –, încă de cînd s-a stabilizat, în sec. II-IV[38], Textul Masoretic (pe care îl avem în manuscris din sec. X). Alegerea între Septuaginta, cu manuscrise din sec. IV, şi Textul Masoretic este una confesională, ţinînd de modul de raportare la tradiţia răsăriteană: contestată de protestantism[39], precum şi de tradiţia traductologică latină rivală, post-Ieronim, care a devenit, pe fondul răcirii relaţiilor cu Estul, de referinţă pentru Biserica Catolică şi pentru primele traduceri protestante (astfel, lumea protestantă şi cea catolică au putut ajunge, în sec. XX, la o reconciliere apuseană, opusă tradiţiei răsăritene)[40].

După Barker (care revine în vizită şi în 1857, apoi moare în 1859)[41], succesorul, Rev. Alexander Thomson, va trece la etapa următoare: cum s-a procedat în Rusia, după intrarea pe „piaţă” prin tipărirea textului autorizat, urmează producerea unei Biblii pe cont propriu. El tratează întîi (Birtz, 2013: 16) cu Constantin (Costache) Aristia, actor, om de litere şi om politic de origine greacă, iar acesta traduce, după versiunea neogreacă N. Vamvas (1850), Geneza, Psalmii şi Isaia, care apar la Bucureşti în 1859, cu supratitlul *Biblia Sacra* – la fel ca al traducerii unei părţi a Bibliei publicate la Paris, în 1858, de prietenul său, Heliade

[36] Se vede, de pildă, din discuţia cu Mitropolitul Iaşiului, Veniamin Costachi, că acesta era la curent cu preţurile hîrtiei – iar la Buzău se tipăreau mii de Evanghelii pentru şcolari, însă scumpe (*ibid*.: 98-99).

[37] Prelipcean, 2003: 66, 74. Pentru teologia ortodoxă românească actuală, Textul Masoretic are autoritate din punct de vedere critic, deci relativă, în timp ce Septuaginta are în plus „o autoritate oficială”, ce permite folosirea fără rezerve.

[38] Cum arată Pells (1911: 12-16), dând exemple patristice ca Epifanie, Ieronim, Iustin, Augustin, Irineu, care atacau alterarea, de către evreii de după Hristos, a textului – păstrat până în timpul lui Iosif Flaviu –, pentru a elimina urmele profeţiilor mesianice. Cu acelaşi scop al delimitării de creştinism, evreii au abandonat, din secolul II, Septuaginta, pe care o folosiseră 400 de ani, în contextul controverselor cu creştinii, despre cine a falsificat textul Scripturii (iar tonul disputelor de atunci se reflectă în duritatea unor expresii bănuite de intervenţii). Pells era deci consternat de naivitatea Societăţii Biblice, care ignora sursele vechi, preferând traduceri după surse mai noi – într-adevăr, semnele vocalice masoretice datează din anii 600-750 (Kelley, 1998: 14-15). Nici Batalden (2004, 194) nu înţelegea „fixaţia” BFBS.

[39] Luther, deşi critica exegeza evreilor asupra Psalmilor pentru excluderea sensurilor mesianice, s-a bazat, după învăţarea limbii, pe textul ebraic, susţinând că mesajul divin nu se poate detaşa de vehiculul lingvistic originar, şi îi acuza pe traducătorii Septuagintei de necunoaşterea ebraicii şi falsificarea textului. Vezi Schwarz 1955: 174-175, 193-194, 196, 201-202 – care citează din Luther, *Werke*, Weimar Ausgabe, vol XV, p. 37/3-6; *An die Ratsherren*... – Weimar Ausgabe, vol. XV, p. 40/14-26; *Tischreden*, vol. IV, Weimar Ausgabe, nr. 4896 (6-16 mai 1540) şi nr. 5001 (21 mai-11 iunie 1540).

[40] Când arhim. Scriban întreba, despre divergenţele în pasajele mesianice dintre Septuaginta şi Textul Masoretic, dacă să menţionaeze în traducere, sau măcar în notă, diferenţa privind cronologiile din Daniel, agentul Kilgour i-a răspuns inflexibil: „Septuaginta, oricît de interesantă ar fi, nu face obiectul Societăţii” – v. Conţac, 2014: 112-113.

[41] În 1854, îl mai găsim în arhive (BSA/D1/2 *Foreign Correspondence Inwards*, Scrisoarea către Barker, din 23 februarie 1855) şi pe agentul S. Mayers, care, pe fondul cererii mari, dubla preţul Noului Testament în Ţara Românească şi Moldova. Vindea mii de exemplare, uimit de „the brilliant perspective” de a propaga cuvântul lui Dumnezeu în această parte a lumii – după ce anterior nu avusese niciun succes ca misionar între evrei (la fel ca şi Barker, de altfel, între turci).

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

Rădulescu. Ideea lui Heliade, care încercase o retraducere cu reînnoire de limbaj, fusese criticată sever atunci de mitropolitul ortodox Şaguna (v. Moceanu, 2003: 157, 184), care tipărea oficial vechea Biblie, cu mici ajustări ale versificaţiei după Biblia ateniană din 1843, susţinînd că limba Bibliei nu trebuie reformată radical. Traducătorii Bibliilor britanice au repetat experimentul lui Heliade, preferînd limbajul burghez al epocii (atunci, mai modern decît cel tradiţional – însă azi arhaic şi neinteligibil). Argumentul lor era nevoia reînnoirii periodice a limbajului biblic (pentru ca, aşa cum spunea şi Regula 7 a Societăţii pentru traducători, să fie utilizată „limba reală şi înţeleasă" – *Rules*, 1906: 4). Psalmii mai apar şi în 1863, la Bucureşti, într-o traducere realizată de alt român cu origini greceşti, Stefanide, împreună cu un evreu creştin, Keller, agent al BFBS în Ţara Românească – începînd cu această ediţie, traducerile „britanice" afirmă în subtitlu că ar fi „întocmai după textul original". Apoi se lucrează la un Vechi Testament complet, de către profesorii Nifon Bălăşescu, Ieronim Voruslan, C-tin Erbiceanu şi F. Dubău, plus revizorii V. Pallade şi W. Mayer[42]. Aşa se ajunge la Vechiul Testament din 1865-1859, apoi la Biblia din 1871**,** republicată în 1873 (Pesta) şi în 1874 (Iaşi) – într-o limbă ceva mai îmbunătăţită. Textul se retipăreşte pînă în 1921 – fiind o traducere după criteriile agenţilor BFBS, chiar dacă constituia un amestec hibrid de neologisme şi arhaisme, de opţiuni impuse confesional şi pretenţii de fidelitate traductologică.

BFBS lucra, în general, cu învăţaţi ortodocşi, care o făceau ca un exerciţiu cultural personal – deşi, cel puţin în cazul Vechiul Testament, nu se aşteptau ca textul lor să fie aprobat de Biserica Ortodoxă. Se respectau în aceasta indicaţiile de la Londra, care – aşa cum am spus – recomandau angajaţilor să se evite controversele[43], lucrînd cu toate confesiunile – în *Regulile* pentru translatori[44] se mai prevedea şi ca, la elaborarea unui text, să se arate respect pentru sensibilităţilor bisericilor locale, ai căror lideri trebuiau consultaţi, pentru evitarea termenilor ofensatori. Exista, în acelaşi timp, o doză de naivă neînţelegere reciprocă, românii purtîndu-se ca nişte provinciali uşor de păcălit: nu doar conducerea de stat încuraja, din considerente politice, acţiunile Societăţii, dîndu-le tot girul[45], dar, la fel cum se primea şi „the cordial

[42]În catalogul Darlow-Moule (1903: 1293), despre acest Vechi Testament găsim menţiunea următoare: „Lucrul a fost început de N. Bălăşescu, un profesor de la Bucureşti, care a tradus Pentateuhul din versiunea greacă modernă. Această traducere a fost revizuită de Ieronim, care a continuat-o, lucrând din ebraică, şi a dus-o până la sfîrşitul cărţii *II Samuel* – şi de asemenea a încheiat o versiune a *Psaltirii*. Toate cărţile rămase, în afară de *Ieremia* şi de *Plângeri*, au fost traduse din greaca modernă – cu raportare la versiunea latină a lui Tremellius şi Junius –, de către alţi doi profesori de la Seminarul din Iaşi, anume F. Dubău şi C. Erbiceanu. *Ieremia* şi *Plângerile* au fost traduse de Ghenadie. Secţiunea *I Samuel-Maleahi* a fost revizuită, înainte de publicare, de către W. Mayer. Această nouă versiune a fost tipărită cu caractere latine, în trei volume, datate 1865 (*Gen.-Rut*), 1867 (*ISam.-Ps.*) şi 1869 (*Prov.-Mal.*). Ortografia folosită s-a bazat pe sistemul adoptat de N. Bălăşescu." În 1871, urmează şi Noul Testament revizuit de W. Mayer, iar în 1873, Sfânta Scriptură, la care W. Mayer, cu ajutorul lui Vasile Pallade (profesor la Iaşi), mai revizuiesc secţiunea *Geneza-Rut*. Versiunea este retipărită şi în 1874. Birtz (2003: 17-20) arată că Bălăşescu tradusese până la *Rut*, observând că Mayers a făcut revizuirea, cel mai probabil, pe baza versiunilor King James şi Luther. Conţac (2011: 82) arată şi că Pallade a comparat cu versiunile franţuzeşti Osterwald şi Martin. De fapt, după cum dezvăluia, în 1872, co-revizorul ieşean Pallade, în traducere, „unii au folosit traducerea greacă a textului ebraic, alţii pe cea franceză, pe cea germană", aşa încît rezultatul a fost „o amestecătură şi o traducere cît de liberă se poate, traduceri de traduceri" – de aceea a trebuit ca agentul Mayer a trebuit să studieze personal capitol cu capitol textul, încercând revizuiri şi uniformizări (Scrisoarea lui I. Pallade către dr. Alexander Thompson de la Iaşi, 2 noiembrie 1872 – Arhiva BFBS, BSA D1/7 Editorial Correspondence Inwards).

[43] Conform istoriei lui Steer (2004: 58, 309), colportorului i se mai cerea să nu facă prozeliţi sau să detaşeze pe cineva de la confesiunea lui.

[44] Regula nr. 16 (Rules, 1906: 11): „Consultation with representatives of the leading churches using the language".

[45] „The Rumanian Government's attitude was one of more than mere tolerance, for a directive from the Ministry of the Interior issued in 1910 requested that every facility be given to the Society's Agents in the various provinces of the country, and emphasised their right to circulate the Bible by means of colportage. Here too the Orthodox clergy were generally well disposed, and on many occasions shared in the work of selling the

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

approval of the Russian Orthodox Church" (Roe, 1965: 63), clerul românesc oferea şi el sprijin, uneori, poate, din bonomie şi ignoranţă. Spre deosebire de ortodoxul Heliade, condamnat sever pentru mult mai puţin, activitatea Societăţii nu primea nici un reproş, ba, dimpotrivă, aprecieri, din partea intransigentului mitropolit Şaguna (Birtz, 2013: 21). Mai mult, chiar o autoritate eminamente spirituală, ca stareţul Calinic de la Cernica, arăta faţă de ea atitudine pozitivă şi protecţie[46]. Spre deosebire de societăţile catolice, care văzuseră, de la început, invariabil, în BFBS o „organizaţie protestantă"[47], la noi făcea o bună impresie hărnicia biblică a englezilor, a cărei latură subversivă era minimalizată, fiind apreciat mai mult armistiţiul ecumenic[48]. Aşa cum observă Canton, agenţii Societăţii erau de aceea trataţi de români „mai bine decît oriunde în altă parte"[49]. Colportorii cereau de la Biserica Ortodoxă, pe care în fond încercau să o submineze (ca „formalism şi superstiţie" – *ibid.*) toleranţă, recunoscînd că nu-i înţeleg tradiţia – lucru care astăzi nu mai pare de laudă istoricilor entuziaşti ai Societăţii[50].

Cazul Cornilescu

Latura mai grosolană a prozelitismului Societăţii în România îşi atinge apogeul prin ediţia Dumitru Cornilescu. Atunci cînd fondatorii BFBS stabileau regula fundamentală „fără note şi comentarii", gîndindu-se cît de „unashamedly" au fost ele adăugate Bibliei de la Geneva (Steer, 2004: 34), nu s-au gîndit că cineva ar trişa şi această regulă introducînd, la fel de *unashamedly*, notele şi comentariile în textul traducerii. Spre deosebire de cazurile anterioare, cînd Societatea iniţiase contacte cu persoane cu o competenţă probată, în cazul Cornilescu a fost vorba de o iniţiativă personală, pe care agenţii şi-o asumă pe fondul agendei confesionale convergente[51]. Întrucît corespundea cu ideile agenţilor în contestarea Bisericii Ortodoxe[52], Cornilescu a reuşit să-i determine pe aceştia să renunţe la orice măsură de prudenţă: s-a

---

Society's versions, but the major part of this task fell of course upon the colporteurs, two of whom lived permanently in Rumania, being joined from time to time by others from Servia or other neighbouring countries" (Roe, 1965: 75).

[46] Birtz 2013: 18, 21. Aşadar, considera „partea luminoasă" mai importantă decît cea „cea întunecată", cel puţin la noi.

[47] Iar, „in terms of its legal constitution, this is doubtless the most tenable view", recunoaşte Roe, mai ales că, cel puţin o „minoritate" dar cu o importantă contribuţie în donaţii (şi chiar cu o influenţă decisivă, cum s-a văzut în 1825) a considerat mereu lucrarea Societăţii ca un „puternic mijloc de a corecta erorile romane, şi un stimul reformării Bisericii" (Roe, 1965: 277 – citatul se referea la catolicism, dar, indirect, şi la Bisericile Ortodoxe, la fel de tradiţionaliste).

[48] Probabil, în timp ce BFBS voia să-i „amendeze" pe ortodocşi, aceştia credeau că pot „amenda" efectele muncii BFBS.

[49] „Nowhere on the Continent had its agents more complete freedom of action. The colporteurs were welcomed by prefect and bishop; permits were dispensed with by the chief of police; they were hospitably received at the monasteries] (…) no opposition, mockery, and misinterpretation to enduire" (Canton, 1910: III, 221).

[50] „To the tortuous background of Balkan history between the wars the work of the Society's colporteurs appears curiously unrelated. From the standpoint of a later age one might wish to have seen an increasing involvement of the Society with the Churches, and particularly with the Orthodox Church in these countries. It must be recognised, however, that such involvement was not a basic element of the Society's policy between the wars. From the Orthodox it sought only tolerance and understanding; among Roman Catholics it sought nothing more than liberty, and whilst recruiting its staff almost entirely from small Protestant minorities, the Society was particular never to become so involved with any one of them as to become identified with it in the eyes of governments" (Roe, 1965: 268).

[51] Societatea şi-a încălcat propria regulă, de a nu se baza pe persoane fără o calificare (*scholarly and linguistic*) recunoscută, şi în nici un caz pe o persoană singură (Regula nr. 16 – *Rules*, 1906: 11). Cu Cornilescu însă nu colabora nimeni (Conţac, 2014: 132), nu era garantat de nicio autoritate competentă (*ibid.*: 135), ba Societatea era prevenită, în egală măsură de sfătuitori români (*ibid.*: 143) şi străini, totuşi textul a rămas neevaluat de nimeni (*ibid.*: 136), în contextul unei stranii urgenţe (*ibid.*: 153). Normele Societăţii erau deci făcută pentru a fi ignorate. De altfel, Regula 3 prevedea, arbitrar, ca versiunile englezeşti *Autorizată* şi *Revizuită* să fie repere universale, pentru toate traducerile biblice în alte limbi.

[52] La care s-a 'convertit' într-un mod autentic – după cum se entuziasmau ei (Conţac, 2014: 93, 96).

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

renunţat la revizuirea traducerilor anterioare, precum şi la reînnoirile periodice ale limbii. De asemenea, s-a abandonat neutralitatea şi respectul pentru cultul majoritar – şi, în acelaşi timp, principiul iniţial al contributivităţii: această versiune a avut tiraje strivitoare, împărţite gratuit – ceea ce se considera, apoi, sofistic, succes al textului[53].

Competenţa lui Cornilescu era mai degrabă una de traducător din limbile moderne. De aceea s-a bazat mai mult pe ediţiile Segond şi Darby, pretextînd că sunt „corecte ştiinţificeşte" (Cornilescu 1923: 569) – argument hilar, cel puţin în cazul compilaţiei Darby –, şi astfel se explică de ce el fost gata cu ea mai repede, cînd alţi traducători erau acuzaţi că întîrzie (arhim. Scriban, Gala Galation, Nicodim Munteanu) – v. Conţac, 2014: 112-116, 128. Unica ei calitate, faţă de ediţiile britanice anterioare, folosirea, în general, a unei limbi banale, deşi în multe locuri plată, lipsită de stil şi cu confuzii de exprimare – frumos spus „colocvială", cum o descria alt traducător din epocă, arhim. Scriban (*ibid.*: 121), deşi norma nr. 7 a traducătorilor BFBS cerea „to avoid colloquial expression unworthy of the Book" (*Rules*, 1906: 4) – vine la schimb cu abandonarea responsabilităţii (v. Henderson, 1824: 5)traductologice, toate carenţele fiind însă disimulate îndărătul cauzei confesionale asumate zgomotos – aşa încît e greu să-i mai fie făcută o critică fără a fi acuzat de partizanat confesional[54].

Aceasta a fost singura ediţie a BFBS condamnată explicit de reprezentanţi ai Bisericii Ortodoxe Române. Dar în ciuda afirmaţiilor severe făcute de un influent teolog universitar într-o revistă oficială (David 1957: 30-39), nu i se poate atribui lui Cornilescu întreaga operaţie de confesionalizare a textului biblic, contribuţia lui constînd mai mult în colectarea sugestiilor în această direcţie – din ediţiile britanice anterioare în româneşte, din partea agenţilor, a mişcării neoprotestante locale, precum şi din versiunile străine pe care le considera respectabile. La acestea a adăugat, desigur, şi propriile intervenţii, exploatînd orice pretext identificat în noua tradiţie creată de BFBS, în direcţia sensului dorit – creînd astfel un text etalon al combaterii tezelor ortodoxe. Aceste alterări încălcau, desigur, principiile pe care le afirma el însuşi: „n-am ţinut seamă de niciuna din consideraţiunile pe care le-ar putea aduce vreo confesiune asupra textului", căci „textul trebuie lăsat aşa cum e", de vreme ce „Biblia este şi rămîne mai presus de orice confesiune şi ei trebuie să i se supună orice confesiune care vrea să se întemeieze pe Biblie în susţinerile ei", cum pretindea, chiar în oficiosul Patriarhiei (Cornilescu, 1923: 567-570).

Gradul de expresivitate al limbii o face inferioară vechilor traduceri tradiţionale, textul poetic ridicîndu-i probleme lui Cornilescu, care lasă loc uneori şi de confuzii, prin omonimiile neglijente[55]. Pentru acest traducător, textul biblic (mai ales al Psalmilor) reprezintă şi locul unde, în cheie personală, îşi exprimă resentimentele pentru reprezentanţii Bisericii Ortodoxe, faţă de care clama o postură de persecutat[56]. Dacă la început, agenţilor nu li s-a părut ciudat că, în corespondenţă el, fost diacon, accepta să fie numit „Reverend" (de altfel, în 1919 îşi purta în public hainele preoţeşti, deşi nu mai slujea şi se dezisese de Biserica Ortodoxă – Conţac, 2014: 93, 96), în timp ce respingea pe de altă parte legitimitatea

[53] „Colportage was not resumed in Rumania until early 1922. […] In 1924, however, nearly 100,000 copies were circulated, compared with 5,000 in 1920. This steadily increasing circulation was greatly stimulated by the publication in 1921 of a translation of the New Testament and Psalms by a Rumanian Orthodox scholar, Cornilescu. Although this translation was not at once adopted as the Society's official Rumanian text, it was widely circulated by the Society's colporteurs, and proved extremely popular" – scrie Roe (1965: 267), fără a detalia ce înseamnă „extremely popular".

[54] A se vedea totuşi capitolul dedicat în lucrarea noastră, *Psaltirea naţională,* Piteşti, 2019.

[55] *Măriţi lauda*, în loc de *daţi mărire laudei*, *familiile neamurilor*, în loc de *seminţiile…* etc. În timp ce, acasă englezii promovau Versiunea Autorizată, având „strength" şi „majesty", ca un text în limba lui Shakespeare (Steer, 2004: 35).

[56] V. Conţac, 2014: 93. Deşi el ataca şi se despărţea net de Biserica Ortodoxă, care nici nu ar fi putut prigoni pe cineva din alte culte, mai ales pe cineva aflat la adăpostul tutelei BFBS şi al prinţesei Ralu Callimachi.

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

ierarhiei (traducînd în consecinţă textele de la care principiul ei se revendica), inconsistenţa personajului a fost sesizată, mai tîrziu, de către şeful UBS, Olivier Béguin, care nota: „Cornilescu was *not* to be trusted"[57]. Astăzi traducerea lui, depăşită din toate punctele de vedere, atît ştiinţific, cît şi din perspectiva relaţiilor interconfesionale, e încă susţinută, din păcate, de UBS, din motive diverse (unul, declarat, fiind cel al copyright-ului). Tipărirea Bibliei Cornilescu, se practică şi după 1989 în tiraje uriaşe[58], UBS finanţînd-o în continuare, din inerţie, şi cu încurajările cititorilor partizani. Faţă de 1920, totuşi, atmosfera interculturală şi standardele traductologice s-au schimbat, de aceea, s-ar impune, poate, cel puţin reconsiderarea filologică a acestui produs, în spiritul exigenţelor şi intenţiilor clamate iniţial, şi pînă astăzi, de mişcarea globală a Societăţile biblice.

BIBLIOGRAPHY

Arhiva British and Foreign Bible Society – Cambridge (*Records of the Editorial-Translations Department – Romanian, Minutes, Correspondence with Depots, Editorial Correspondence Inwards, Misc. Memos. Re. Scriptures for Rumania*).

Batalden Stephen, Kathleen Cann, John Dean (ed. şi introd.) 2004. *Sowing the word. The Cultural Impact of the British and Foreign Bible Society 1804-2004,* Sheffield, Phoenix Press.

Batalden, Stephen. 2004. *The BFBS Petersburg Agency and Russian Biblical Translation, 1856-1875*, în Stephen Batalden, Kathleen Cann, John Dean (ed.), *Sowing the word. The Cultural Impact of the British and Foreign Bible Society 1804-2004,* Sheffield,Phoenix Press, p. 169-196

Biblia. 1968, 1988 şi 2014. Bucureşti, IBMBOR.

Biblia. 1819. Sankt Petersburg, Societatea Biblică Rusă.

Biblia, trad. Cornilescu, Societatea Evanghelică Română, 1921, şi *Bibliile* „britanice" 1871, 1874, 1911, 1921, 1924 şi 1931, *Biblia* GBV 1990, *Biblia* NTR 2007.

Biblia Sacra, trad. I. Heliade Rădulescu. 1858. Paris, Preve şi Comp.

Biblia Sacra, Psalmi (trad. C. Aristia). 1859. Bucureşti, Societatea Ierografică Bretanică şi Streină.

Birtz, Mircea Remus. 2013. *Consideraţii asupra unor traduceri biblice româneşti din sec. XIX-XX*, Cluj Napoca, Napoca Star.

Browne, George. 1859. *The History of the British and Foreign Bible Society, from its Institution in 1804, to the close of its Jubilee in 1854* (vol. I-II), London, BFBS.

Canton, William. 1904-1910. *A History of the British and Foreign Bible Society* (vol. I-II. 1904; vol. III-V. 1910), Murray, London.

Cartea Psalmilor. 1866. Bucureşti, Societatea Biblică Britană şi Esternă, Weiss .

Cartea Psalmilor. 1867. Iaşi, Societatea Biblică Britană şi Străină, Goldner.

Conţac, Emanuel. 2011. *DilemeleFidelităţii. Condiţionări culturale şi teologice în traducerea Bibliei,* Cluj-Napoca, Logos.

Conţac, Emanuel. 2014. *Cornilescu*, Cluj Napoca, Logos – Risoprint.

[57] „Monsieur Béguin informed Dr Cockburn this morning in conversation that Mr Cornilescu was not to be trusted. (The conversation was about getting Roumanian Bibles into Roumania) 5.9.56" (Misc. Memos. Re. Scriptures for Rumania 1947-68, Dosar D8 – 22-3, Arhiva Bible Society, Cambridge). Sublinierea aparţine autorului notiţei. Era vorba de trimiterea de Biblii în România, ceea ce ar fi presupus şi contacte cu reprezentanţi ai BOR. Nu mai avea deci acelaşi credit „convertirea" autentică a lui Cornilescu. Chiar şi colaboratorul său, agentul Kilgour se întreba, cunoscându-l mai bine, dacă poate fi crezut (*trusted*), în caz că i se dă de făcut o corectură, fără să deformeze sensurile (v. Conţac, 2014: 159).

[58] Pe site-ul *Gideons International*, editura publică statistici conform cărora în România a distribuit, după 1990, alte peste 9,3 milioane de *Biblii* (Cornilescu) – Româna având 19 milioane locuitori, din care mai puţin de 7% în culte protestante (deci circa 9 ori mai multe Biblii decît populaţia protestantă de toate vîrstele).

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

Cornilescu, D. 1923. *Cîteva lămuriri în chestiuni de traducere a Bibliei*, în „Biserica Ortodoxă Română", XLI, nr. 8, 567-570.

David, P. I. 1957. *„Biblia" britanică (a lui D. Cornilescu), o traducere favorabilă prozelitismului sectant*, în „Glasul Bisericii" XLVI, nr. 9, p. 23-40.

Darlow, T. H., Moule, H. F. 1923. *Historical Catalogue of Printed Bibles,* vol. II, part IV, London, British and Foreign Bible Society.

Fletcher, Joseph. 1831. *The Constitution of Bible Society defended*, London, Holdworth and Ball.

Henderson, Ebenezer. 1824. *An Appeal to the Members of the British and Foreign Bible Society on the Subject of the Turkish New Testament*, London, Holdsworth.

Howsam, Leslie. 2004. *The Bible Society and the Book Trade*, în Stephen Batalden, Kathleen Cann, John Dean (ed.), *Sowing the word. The Cultural Impact of the British and Foreign Bible Society 1804-2004*, Sheffield,Phoenix Press, p. 24-37.

Kelley, P., Daniel Mynatt, Timothy Crawford. 1998. *The Masorah of Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Grand Rapids/Michigan, Cambdridge UK, Eerdsmans.

Kempthorne, John. 1832. *Comprehension without Compromise or the Fundamental Principles of the British and Foreign Bible Society,* London, J. Hatchard and Son.

Martin, Roger. 2004. *Women and the Bible Society*, în Stephen Batalden, Kathleen Cann, John Dean (ed.), *Sowing the word. The Cultural Impact of the British and Foreign Bible Society 1804-2004*, Sheffield, Phoenix Press, p. 38-52.

Moceanu, Ovidiu.2003. *Teologie şi Filologie, Andrei Şaguna vs. Ion Heliade Rădulescu*, Piteşti, Paralela 45.

Nida, Eugene A. 1964. *Towards a Scrience of Translating.With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*, Leiden, E.J. Brill.

Noul Testament „britanic" (cu Psalmii), 1859, 1863, 1867, 1871, 1875, 1877, 1881, 1917. BFBS.

Olariu, V. 2003. *Studiu lingvistic asupra textului Bibliei de la Sankt Petersburg*, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza" (teză de doctorat).

Pells, S. F. 1911. *Lectures on the texts of the Bible and our English translations*, London, Simpkin.

Prelipcean, V., N. Neaga, Ghe. Bîrna, M. Chialda. 2003. *Studiul Vechiului Testament pentru Facultăţile de Teologie*, Cluj-Napoca, Renaşterea.

Psalmii. 1863. Bucureşti, Societatea Ierografică Britanică şi Străină, Tipografia Stephan Rassidescu.

Robertson, Edwin. 1996. *Taking the Word to the World. 50 Years of the United Bible Societies*, Nashville/Atlanta/London/Vancouver, Thomas Nelson.

Roe, James Moulton. 1965. *AHistory of The British and Foreign Bible Society 1905-1954*, London, BFBS.

Rudis 1812 = *Rudis Indigestaque Moles or Suspicions of the Tendency of the Present Bible Society* (*With Some Hints Calculated to Produce Unity of Doctrine in the Church, Most Humbly Submitted to The Episcopal Bench, by a Minister of the Establishment*, London, 1812.

Rules 1906 = *Rules for the Guidance of Translators, Revisers & Editors Working in Connection with the British and Foreign Bible Society*, London, BFBS, 1906 (text practic identic cu celelalte ediţi ale epocii: 1900, 1917, 1925, 1932).

Sînta Scriptură a Vechiului Testament (trei volume). 1865,1867, 1869. Iaşi, Societatea Biblică Britană şi Străină, Goldner.

Schwartz, W. 1955. *Principles and Problems of Biblical Translation*, Cambridge, University Press.

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)

Steer, Roger. 2004. *Good News for the World. 200 Years of Making the Bible Heard: the Story of Bible Society,* Oxford/Grand Rapids, Monarch Books.

Tappe, E. D. 1968. *Rumania and the Bible Society until the Crimean War*, în „*The Slavonic and East European Review*", 46, nr. 106, p. 91-104.

BDD-A30595 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:31 UTC)